

Тетяна НАУМОВА

Інвективи у гумористиці Івана Франка та Володимира Самійленка

Сатирично-гумористичні твори писалися І.Франком та В.Самійленком приблизно одночасно, проте мова І.Франка – це західноукраїнська видозміна літературної мови, основою якої було писемно опрацьоване народно-розмовне, з певними південно-західними діалектними рисами, мовлення освіченої частини населення Західної України, а мова В.Самійленка – це зразок східноукраїнського варіанта літературної мови кінця XIX – початку XX століття, яка на той час активно поповнювалася неологізмами та іншомовними словами.

Постановка проблеми. Лайливі слова, інвективи – одна із груп експресивної лексики, яка здебільшого має у словниках відповідну ремарку “лайливе”. Такі слова перебувають поза межами літературної мови. Вони властиві розмовному і просторічному мовленню, вживаються з метою образити людину, викликати негативні почуття, завдати моральної шкоди. Такий комунікативно-прагматичний аспект інвективних лексем зумовлює важливість емоційної інформації порівняно з поняттєво-денотатною [7, с. 12].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Не існує єдиного підходу до лайливої лексики. В словниках вона інтерпретується по-різному: виявляється або як характерна ознака окремого значення, або фіксується через відтінок, чи окреслюється як особливість уживання слова.

Вживання лайливих і зневажливих слів фіксуємо в ситуаціях негативної комунікації. Експресивна негативна оцінка представлена тут набором мовних актів із загальною інтенцією “приниження”. У поняттєвому аспекті простір негативної комунікації являє собою лексико-семантичне поле, яке об’єднується навколо архісеми “лайка”. Мовні репрезентації цієї семи дозволяють залучити до лексико-семантичного поля негативної комунікації стилістично марковані назви осіб – учасників конфліктних комунікативних ситуацій.

На сьогодні немає чіткого визначення номінативної функції лайливих слів. Одні дослідники вважають, що слова зі значенням лайливості не просто виражають оцінку, а використовуються з метою образити, принизити особу [4, с. 38]. Проте Н.Д.Арутюнова у складі лайливої лексики виділяє дві підгрупи: 1) *слова*, які містять інформацію не про означуваний предмет, а про предмет чи особу, стосовно яких вони вживаються як лайка; 2) *назви осіб*, семантика яких містить мотивацію лайливості у вигляді вказівки на негативні якості предмета чи особи [1, с.10]. Серед сучасних дослідників лайливих слів – Т. Джей, В. Мокієнко, О. Гаврилів, Л. Ставицька та ін. Виділяє загальні та спеціальні лайки В. Карасик [3, с. 238]. Класифікацію пейоративів за їх структурою (прості, структуро-похідні) у своїх дослідженнях подає В. Галаган [3, с. 104]

Взагалі лайка у функції номінації виявляє високий ступінь негативної експресії. У просторі негативної комунікації лайка як назва учасника певної конфліктної ситуації є опрідметнюванням партнера комунікації [8, с. 154-155]. Отже, ця група лексики підкреслює внутрішню особливість номінації, оскільки характеризує певні виділені ознаки потенційного референта. Такі назви завжди адгерентно експресивні.

Мета статті. Досліджуючи мовні засоби комічного, маємо проаналізувати співвіднесеність між денотатами номінацій осіб та їх експресивно-образними сигніфікатами. Аналіз зібраного матеріалу із сатиричних творів І.Франка [6] та В.Самійленка [5], зокрема емоційних лексем з конотацією лайки, дає підставу говорити про існування певного внутрішнього зв'язку між об'єктом номінації та

її денотатом через мотивацію, яка лежить в основі використання носіями тієї чи іншої номінативної одиниці.

Виклад основного матеріалу. Називання об'єкта номінації лайливим словом відбувається у ситуаціях негативної комунікації. Тому внутрішня форма інвектив, яка добре усвідомлюється комунікантом, психологічно вмотивована: номінація диктується асоціативним зв'язком між об'єктом найменування та його прямим денотатом, причому вибір лайливих слів часто обумовлюється індивідуальними логічними асоціаціями, які пов'язують суто особистісні міркування з конкретними буттєвими ситуаціями. Тому денотативне значення номінацій-інвектив часто буває okazionalnym. Вибір "найактуальнішої" лайки часто відображає індивідуальні особливості її носія та визначається емоційним та психічним станом її творця.

Цікавими в цьому плані є похідні значення, які у текстах І.Франка та В.Самійленка реалізуються у мовних партіях негативних персонажів. Цю групу утворюють іменники, похідні від назв тварин: *бидло, худоба, свиня, свинота, собака, підсвинок, блощиця, ворона, тля, сорока*. У Словнику української мови для аналізованої лексики використовується характерний спектр стилістичних ремарок: *переносне, зневажливе, лайливе, розмовне*.

Не всі лайки, зафіксовані у текстах І. Франка і В. Самійленка, мають у словниках відповідну стилістичну ремарку *лайливе*. Певна їх частина подається у словниках із позначкою *зневажливе*. Аналізуючи інвективні засоби негативних комунікацій, спостерігаємо нечітке розмежування понять "лайливе" і "зневажливе". Зневажати когось – це більше психологічний стан суб'єкта, виявлення презирства, неповаги до кого-небудь, а лаяти – це вже виявлення зневаги, обзивання принизливими, образливими словами.

У І. Франка та В. Самійленка серед номінацій, похідних від назв тварин, фіксуємо лексеми, екстраперсональна експресивність яких не залежить від умов контексту, бо вона є постійною і невіддільною ознакою цих номенів за будь-яких контекстуально-ситуативних умов. Прикладом може бути вживання слова *худоба* в такому контексті: *Я гадав, що ти піднявся / Духом понад ту худобу, / Що собі і бога й чорта / Творить на свою подобу*. Негативна оцінна семантика слова *худоба*, що означає поняття поневоленого народу, визначається тематикою і стилістичною орієнтацією поеми І.Франка "Страшний суд". Майновий стан простого люду, зображеного у поемі, його

неосвіченість протиставляються багатству й вченості панівного класу. З метою стилістичного контрасту вживається у тексті лексема *бидло*, яка є синонімом до *худоба*. Це фіксує і Словарь української мови Б.Грінченка, і академічний словник, де ці лексеми значаться під ремаркою *лайливе*. У тексті зазначені назви вжито з розмовно-лайливою інтонацією.

Досить продуктивним у функції лайки є вживання лексеми *свиня*. Мовотворчість письменників свідчить про використання синонімічних експресивно-оцінних назв, похідних від цього номена, наприклад у В.Самійленка – *свиня*, *свинота*, у І.Франка – *підсвинок*. Зауважимо, що лексеми *свиня*, *свинота* в загальномовному словнику мають однакову стилістично-понятійну інтерпретацію – *перен.*, *лайл.*: неохайна людина; непорядна, нечемна, невдячна.

Словник синонімів засвідчує синонімічність цих назв і ставить їх в один ряд з лексемами *негідник*, *нечепура*, але у різних ситуативно-контекстних умовах вони мають неоднакове денотативне значення. У текстах політичної сатири В.Самійленка денотатами лексеми *свиня* виступають політичні організації та установи: *совдеп*, *продком*, *совнарком*, а непорядного, нікчемного, але досить хитрого слугу культу в поемі “Спритний ченчик” автор називає *свинота*. Саме це значення засвідчується наведеною у СУМі ілюстрацією з поеми: *Хто такий? ... / Ах ти ж, свинота! / Ти прийшов, а я ще мушу / Відчинять тобі ворота? ...* Не належить до синонімічного ряду лексема *підсвинок*, бо як лайливе слово вона вживається стосовно дитини. Це фіксує і тлумачний словник. У повісті І.Франка “Лесишина челядь” цей номен реалізується у значенні “дуже бідний”, “нікчемний”. Певна річ, багатство у Лесихи асоціюється з кількістю домашньої худоби, зокрема й свиней, а *підсвинок* для неї – це людина із соціальних низів, злидень, тому вона називає підсвинком Митра, незаможного доччиного жениха: “Лесиха ще довго сапала та ходила по хаті. - Ей, найно я його зловлю в свої руки! Буде він матися! **Підсвинок** якийсь ходить!”

Окремі номени, що трапляються у текстах І.Франка та В.Самійленка, не зазначені у словниках як продуктивні похідні моделі лайок: *ворона* – *перен.*, *знев.*, про неуважну людину ; *разиня* – *перен.*; *тля* – *перен.*, *розм.*, про когось нікчемного, незначного; *сорока* – *перен.*, про надмірно балакучу людину (переважно жінку). Зазначені номінації у творах Франка і Самійленка вживаються в діалогах і вкладені частіше в уста негативних персонажів: [Бассім до Джіафара]: *Слухай, чорна ти вороно! / Щоб тебе на боже лоно / Не*

пустив святий Петро!

У наведеному прикладі стилістичним центром інвективи виступає лексема *ворона*, але негативна експресія цього номена увиразнюється прикметником *чорна*, який виявляється значно інтенсивніший щодо вираження лайки, бо визначає не тільки природний колір птаха (ворони), але й колір шкіри об'єкта комунікації - турка Джіафара. Причому у подібних комунікативних ситуаціях І.Франко і В.Самійленко дотримуються певного стереотипу у плані змісту і вираження інвективи: оскільки синтактика організовує смисловий аспект лайки, то провідним компонентом у конструкціях, де лексична номінація не має достатньої експресивності, стає інший член структури, здатний інтенсифікувати негативні смислові сторони номінації: *тля мерзенна, сорока куцохвоста, дрібні черв'яки, скажена собака*.

Не позначена стилістичними ремарками у словниках лексема *блощиця* - невелика сплюснена хоботна комаха – паразит тварин і людини. Негативна оцінна семантика слова, актуалізована позицією звертання, реалізується у Франковому тексті: *Гордо глянув Дон-Кіхот / На слугу: "Не будь ти лицар, / Я б з тобою тут лицарську / Мав розправу, ти, блощице!"*

Експресивне перейменування об'єкта звертання (*слуга – блощиця*) відбулося у слові через метафоричне асоціювання: соціальне становище людини-слуги, яка завжди перебуває поряд з хазяїном, передбачає будь-яку можливість знищення "блощиці". Семантична основа лексеми *блощиця* стала логічною мотивацією лайки.

Мовотворчість І. Франка та В. Самійленка репрезентує інвективи, що виокремлюють певні характерні риси одного з комунікантів. Звернемо увагу на лексеми, що позначають людину як носія певних розумово-психічних якостей: *недотепа, дурень, туман вісімнадцятий, божевільний, безмізкий*. Внутрішня форма цих номенів уже від початку має в собі негативну експресію, яка в умовах контексту може увиразнюватися прикметниками-означеннями, актуалізуючи семантичну визначеність номінативної одиниці: *дурень крайній, дурень квадратний*.

Перелічені слова об'єднуються у синонімічний ряд на основі спільної для них семи "розумово обмежена людина". У назвах *дурень, безмізкий* наявна сема "дурний". Це засвідчує і Словник синонімів, але номінацію *дурень* подано з ремаркою *лайливе*, а лексему *безмізкий* – з позначкою *розмовне*.

Мова має різні лексико-граматичні засоби виявлення стилістичної відтінюваності фрази, нюансів у вираженні будь-якої думки. Лайки-інтенсиви утворюються поєднанням іменника й прикметника. У текстах І.Франка фіксуємо вживання лексеми *дурень* з означеннями *крайній*, *квадратовий*: *Отсей дурень квадратований / Є секретар гоноровий!...*; *Ну чи я не дурень крайній, / В тій годині надзвичайній / Сих драбуг і волоцюг / У свій тихий дім впускати.*

Зважаючи на лексичний контекст, у якому виступає предикат *квадратовий*, можна відзначити, що саме він визначає ступінь негативної експресії фрази. *Квадратовий* – той, що має форму квадрата, рівнобічного прямокутника. Отже, *дурень квадратований* – лайливе прізвисько Цапа, що був секретарем у Лева, царя звірів. Така негативна характеристика персонажа підтримується й далі у тексті прикметниками *глухий*, *дурний*.

Синонімічний словник фіксує лексему *крайній* як синонім до прикметника *найбільший* у значенні максимально можливого вияву інтенсивності ознаки. Комічність ситуації в тому й полягає, що сам персонаж дає найвищу негативну оцінку своїх розумових здібностей, коли усвідомлює, якої помилки він припустився.

В.Самійленко звертається до прийому оксиморону, вживаючи емоційно-експресивну назву *геніальний дурень*. Вона утворена від загальнономовних оцінних слововживань типу *геніальний* (“винятково талановитий, творчо обдарований”) і *дурень* (“розумово обмежений”). Експресивність цього утворення виникає від поляризації значень слів *геніальний* та *дурень*. Номінативна структура *геніальний дурень* є самодостатньою і за межами мовної ситуації. В авторському тексті вона реалізована як компонент градації, утвореної розмовно-зниженими назвами осіб: [Усі кричать разом]: “*Віршомаз - геніальний дурень! Недотепа! Баба Параска! Опудало! Собака скажена!* Експресивним синонімом до *геніальний дурень* В. Самійленко використовує лексичну номінацію *недотепа*. Сучасні словники зазначають, що це слово може вживатися у функції лайки на позначення розумово обмеженої, тупої людини, дурня, але на час написання автором твору слово *недотепа* не мало такого високого рівня негативної експресії, про що свідчить і словник Б.Грінченка, де *недотепа*, назва з помірною експресивністю і означає нездатну, невмілу людину. Таке пояснення слова засвідчено сучасними словниками і подається у словниковій статті першим. Розгортання семи ‘дурень’ у слові *недотепа* в запропонованому контексті відбулося унаслідок впливу

сусідньої номінації *геніальний дурень* і вибухової негативної експресії сконденсованих називних речень.

Нагромадження лайливих слів, порушення діалогічності мовлення, втрата тематики спілкування – усе підпорядковано меті зображення конфліктної ситуації, лайки, де номінативні лексеми виконують не стільки ідентифікуючу функцію, скільки негативно-прагматичну – образити об'єкт комунікації: *віршомаз* – зневажливе. *Бездарний поет; баба Параска* – язиката, кваплива, пихата особа; *опудало* – перенесене, лайливе, зневажливе. Так говорять про незграбну, вайлувату або негарну людину; *собака скажена* – уживається як лайка.

У поемі І.Франка сему “відсутність розуму” фіксуємо у номінації *безмізкі галаї, безмізка головище*. Семантика розмовного слова *безмізкий / безмозкий* – “який не має мозку, дурний, безглуздий” – доповнюється зниженням лайливим відтінком значення лексеми *головище*: *Ся стріхата бородище, / Ся безмізка головище / Вджигнула маніфест...* Автор підкреслює найбільш помітну, показову рису зображуваного ним персонажа: *безмізка головище* – це халіф Багдада, що розпорядився “всі лазні в три дні закрити”.

Фразеологічним синонімом до складних номінацій *дурень квадратувий, дурень крайній, безмізка головище, безмізкі галаї* є словосполучення *туман вісімнадцятий*. Словник фіксує вживання цієї номінації як розмовного діалектного варіанта лексеми *дурень*. Цю форму вживає І. Франко у “Грицевій шкільній науці”: *Блискучі надії батька на Грицеву будущину давно розвіялись. Професор просто сказав йому, що Гриць “туман вісімнадцятий”, що ліпше зробить, коли відбере його додому і назад заставить гуси пасти*. Іншого звучання набуває цей фразеологізм в устах обуреного героя. Нейтрально-розмовна експресія змінюється на лайливу за умов негативної ситуації спілкування: *Я стою, витріщивши на нього очі, сам не знаю, що діється зі мною. – Чуєш чи ні, туман вісімнадцятий! Розбирайся та лягай спати! Як буде час іти, то я тебе збуджу*.

Номінативні словосполучення *дурень крайній, дурень квадратувий, геніальний дурень, безмізка головище, безмізкі галаї, туман вісімнадцятий* передають синтаксично розчленованою формою інтенсивнішу оцінну семантику, яка конденсується в нерозчленованій номінації *дурень*.

Це значення виділяємо в ряді семантичних варіантів *недотепа, блазень, божевільний*. У текстах І. Франка та В. Самійленка ці номінативи містять виражену негативну експресію: *Річ таку почувши дику, / Я в задумі звів пику, / І стояв дурний, мов сак. / “Що се ти торочиши,*

блазне, / Щось такеє несуразне? / Не втропаю ніяк”.

[Петро про Василя]: *Хто сказав? Цей віршомаз? І він сміє вважати себе критиком? Цей схоластик? Цей недотепа?;* [Митродора до чоловіка]: *Що?! Ти вже за своїми химерами всього розуму рішився!... Божевільний! Чортова прищуца!*

Іменники *блазень, недотепа* вживаються у творах І.Франка, В.Самійленка із значенням “розумово обмежена, тупа людина, дурень, телепень”, але лайлива семантика цих лексем у тексті виявляється по-різному: в одному випадку персонаж сам обзиває себе дурнем, а в іншому – його називають блазнем. У тексті В.Самійленка маємо градаційне нанизування додаткових негативних лексем, яке конкретизує значення основної семи, що стоїть на верхівці градаційної піраміди (*віршомаз, схоластик, недотепа*).

Щоб виявити семантику вживання слова *божевільний* у тексті В.Самійленка, варто проаналізувати значення цієї лексичної одиниці у загальномовному словнику і Словнику синонімів. У слові *божевільний* лексикографічні праці фіксують значення: “1. Який має психічний розлад; психічно хворий. 2. *зневаж.* Нерозсудливий, нерозважливий // позбавлений розумного змісту (про вчинки, думки)”. Словник синонімів у слові *блазень* визначає сему “осудливо про людину, думки, слова, вчинки якої оцінюються як ненормальні”, а також подає порівняння з лексемою *дурень*. У тексті В.Самійленка цей номен не тільки називає об’єкт лайки з негативного боку, він опосередковано передає душевний, психічний стан суб’єкта комунікації. Митродора, дружина Микити Романовича Гречки, настільки обурена прилюдним поцілунком дочки Олі, що вважає свого чоловіка, який спостерігав цю ситуацію, позбавленим усякого здорового глузду. Напружений психічний стан героїні передається сконденсованими синтаксичними конструкціями з окличною інтонацією.

Сучасні лексикографічні праці не фіксують вживання лексеми *прищуца*. У словнику Б.Грінченка натрапляємо на прикметник *прищувуватий* – дурнуватий. Маємо підстави вважати, що субстантив прикметникового походження *прищуца* – синонім до *дурень, божевільний*. Послідовне розташування у тексті назв *божевільний, прищуца* зумовлює об’єднання слів спільною семою ‘розумово обмежена людина’ і визначає негативну експресію лайливості.

За словником, поняття “дурень” не є головним у слові *божевільний*. Виразально-зображальні можливості цієї номінації, експресія лайки підтримується і найповніше розкривається в контексті.

У комунікативних ситуаціях, що утворюють простір негативної комунікації, синтаксичне розташування лексем впливає на стилістичну маркованість окремих номінацій. Так, у драмі В.Самійленка "Химерний батько" натрапляємо на послідовне вживання лексем з експресією лайки та слів з поміркованою експресивністю: [Стеха]: *Ах, ти ж анцихрист, проява, ланець, пройдисвіт, чортове ледащо!* (Гапон - Т.Н.). Лексикографічні праці фіксують лексеми *анцихрист, проява, ланець, ледащо* як можливі лайливі слова. За виявом надмірної експресивності не вписується у цей ряд назва *пройдисвіт*, бо у словнику вона тлумачиться з позначкою *зневажливе*. Проте у "Словнику української мови П.Білецького-Носенка" лексема *пройдисвіт* визначена синонімічною до *проява*. Значить можливе тлумачення номінації *пройдисвіт* як слова з конотацією лайки.

Ампліфікаційний номінативний ряд, що являє собою вибух негативних емоцій героїні (Стехи), побудовано з назв, кожна з яких подає окрему негативну характеристику референта: *анцихрист* – противник Христа, який з'являється перед кінцем світу; *ланець* – надзвичайна бідна людина; бідняк; *ледащо* – 1. Те саме, що ледар. 2. Людина, яка поводить себе легковажно, безпутно; *проява* – 1. Те, що викликає подив; пронозлива, шахраювата людина, пройда, незвичайна, чудна людина; обманщик, шарлатан; *пройдисвіт* – людина, здатна на ганебні, нечесні вчинки, на обман, підлість, хитрун, проява.

Цікавим є той факт, що нанизування семантично однотипних лексем починається і закінчується словами спільної тематики – *анцихрист, чортове ледащо*, які можна об'єднати поняттям 'нечиста сила'. Причому назва *анцихрист* – вищий регістр негативної експресії, бо це є відступник від віри та її гонитель. Складене найменування *чортове ледащо* менш емоційне, бо ключовим тут є слово *ледащо*, а епітет *чортове* увиразнює негативну семантику назви.

До лайливої лексики, що фіксуємо у сатиричних творах І.Франка та В.Самійленка, належать емоційні лексеми різко негативного оцінного плану: *наскуда, поганець*. Обидві лексеми у словниках подано із позначками *лайливе: наскуда* – 1. лайл. Погана, мерзенна, підступна людина; *поганець* – 1. розм. Той, хто викликає огиду, відразу. // Уживається як лайливе слово. У контексті зазначені номінації не несуть поняттєво-раціональної інформації, бо для негативної характеристики персонажів, для надання текстові експресивного тону емоційна інформація виявляється важливішою: [Бассім]: *Ні, хоч*

як собі міркую / І в макітрі порядкую, / А не може сього будь, / Щоб були ви чесні люди. / Ви злодії, ви **паскуди** – / То досить лише раз зирнуть; / [Шевчиха]: В мене взяв дві драхми, ланець, / Підкупиться дав, **поганець**, / Тай пустив його (чоловіка – Т.Н.) із рук .

Словник синонімів фіксує номінації *паскуда*, *поганець* в одному синонімічному ряду на означення поняття “негідник” – безчесна, підла людина: *поганець*, *паразит*, *падло*, *паскуда*, *собака*, *свиня*, *свинюка*.

Високому рівню негативної експресії номінативних лексем *паскуди*, *поганець* у контексті сприяє контекстуальна підтримка оцінного інгредієнта цих номінативів іншим емоційно-оцінним словом – *злодії*, *ланець*.

Висновки і пропозиції. Аналіз текстового матеріалу описаних конфліктних ситуацій у творах І.Франка та В.Самійленка засвідчує активне функціонування в українській мові емоційно-оцінних назв, зокрема лайок. Використання лайливих, зневажливих слів у мовній практиці письменників характерне для відтворення побутового діалогу, де відбувається негативно-оцінне опрідметнювання характерних рис учасників негативної комунікації. Лайка у мовотворчості І.Франка та В.Самійленка неодмінно має негативний оцінний компонент, який повною мірою виявляє себе у назвах-характеристиках людей. Аналіз експресивної лексики афективно-зниженої конотації, так званих лайливих слів, засвідчив наявність лексем екстраперсональної експресивності, яка не залежить від умов контексту (*падло*). Не всі лайливі назви, зафіксовані у текстах І.Франка та В.Самійленка, мають у словниках відповідну стилістичну ремарку *лайливе*. Деякі з них подаються у словниках із позначкою *зневажливе*. У межах цього лексико-семантичного поля перебувають іменники, похідні від назв тварин. У різних ситуативно-контекстних умовах вони мають різне негативне наповнення. Більшою експресивністю відзначається та назва, оцінний компонент якої підтримується іншим емоційно-оцінним словом, вказівним займенником, прикметником. До групи лайливих слів залучаємо також назви, що за умов помірно експресивних контекстів можуть виявляти дещо слабший ступінь емоційності, ніж функціонуючи, як лайка. Тому лексико-семантичне поле лайливих слів може перехресчуватись з іншими семантичними полями.

У досліджуваних текстах лайливі слова використовуються з метою реалістичного зображення дійсності, для характеристики персонажів, для надання текстові емоційно-експресивної тональності.

Лайки перебувають на межі між літературною мовою і просторіччям.

Велика кількість назв, що становлять субполе 'лайка', належать також і до лексико-семантичного поля 'майновий стан'. Ці назви номінують людей бідних, незаможних і продукуються у текстах особами, що перебувають на протилежному соціальному й майновому полюсі. Такі лексеми завжди інгерентно експресивні, оскільки виражають емотивне ставлення багатих до бідних. Використання експресивно-стилістичних варіантів слів сприяє виявленню вищого ступеня образливості. Таумачення лайливих осіб у лексикографічних працях супроводжуються ілюстраціями із гумористичних та сатиричних текстів І.Франка та В.Самійленка.

Отже, мовні засоби відтворення конфліктних ситуацій, представлені у творчості письменників, що у поняттєвому аспекті формують лексико-семантичне поле, об'єднане архісемою "лайка", стають надбанням загальномовного словника. Подальше дослідження субполя "лайка" сприятиме більш глибокому розумінню специфіки естетичних властивостей розмовних одиниць у структурі художнього тексту.

Transliteration of References:

1. Arutyunova N.D. K probleme funktsionalnykh tipov leksicheskikh znacheniy // *Aspekty semanticheskikh issledovaniy*. – M.: Nauka. 1980. – S. 156-249.
2. Galagan V. Ya. Strukturni ta semantichni vlastivosti imennikiv-peyorativiv ta prikmetnikiv-peyorativiv / V. Ya. Galagan // *Naukovi zapiski [Natsionalnogo universitetu "Ostrozka akademiya"]*. Ser. : Filologichna. – 2010. – Vip. 13. – S. 104–110.
3. Karasik V. I. Yazyk sotsialnogo statusa [Tekst] / V. I. Karasik. – M. : Gnozis. 2002. – 333 s.
4. Petrishcheva E.F. Stilisticheski okrashennaya leksika russkogo yazyka. –M.: Nauka. 1984. – 230 s.
5. Samiylenko V. Poyetichni tvori. Prozovi tvori. Dramatichni tvori. Perespivi ta perekladi. Statti ta spogadi. – K.: Naukova dumka. 1990.
6. Franko I. Zibrannya tvoriv u p'yatdesyati tomakh. T. 1-50. –K.: Naukova dumka. 1976-1986.
7. Chabanenko V.A. Osnovi movnyi ekspresiyi. – K.: Vishcha shkola. 1984. – 168s.

The Author

Naumova Tetiana,
PhD in Philology,
Assistant of Professor,
Priazov State Technical University,
Mariupol, Ukraine
E-mail: filologtn@hotmail.com

Abstracts

NAUMOVA TETIANA. **Інвективи в гумористичності Івана Франка і Володимира Самійленка.** У статті проведено аналіз вульгаризмів, або інвектив, як однієї з груп словникового експресивного, яке функціонує в гумористичній творчості Івана Франка і Володимира Самійленка і знаходиться поза межами мови літературної. Використання вульгаризмів і виразів поганьливих розглядається відповідно в ситуаціях негативної комунікації, виконують функцію лексикального поля семантичного, пов'язаного архісемом "прокляття" (укр. "лайка"). Проаналізовані були мовні репрезентації цього семантичного поля з функцією лексико-семантичного поля негативної комунікації стилістично позначених назв осіб – учасників конфліктних ситуацій комунікативних.

Слова ключові: сатира, гумор, номінація, інвектива, вульгаризм, денотат, сигніфікат.

НАУМОВА ТЕТЯНА. **Інвективи у гумористичності Івана Франка та Володимира Самійленка.** У статті розглядаються лайливі слова, або інвективи, як одна з груп експресивної лексики, що функціонують у гумористичних творах Івана Франка та Володимира Самійленка і перебувають поза межами літературної мови. Використання лайливих і зневажливих слів аналізуються відповідно в ситуаціях негативної комунікації, що являє собою лексико-семантичне поле, об'єднане архісемом "лайка". Проаналізовано мовні репрезентації цієї семантичної одиниці з залученням до лексико-семантичного поля негативної комунікації стилістично позначених назв осіб – учасників конфліктних комунікативних ситуацій.

Ключові слова: сатира, гумор, номінація, інвектива, лайка, денотат, сигніфікат.

НАУМОВА ТАТЬЯНА. **Инвективы в юмористике Ивана Франко и Владимира Самийленко.** В статье рассматриваются бранные слова, или инвективы, как одна из групп экспрессивной лексики, которые функционируют в юмористических произведениях Ивана Франко и Владимира Самийленко и находятся за пределами литературного языка. Употребление бранных и пренебрежительных слов анализируются соответственно в ситуациях негативной коммуникации, представляющие собой лексико-семантическое поле, объединенное архисемой "брань". Проанализированы языковые репрезентации этой семы с привлечением к лексико-семантическому полю негативной коммуникации стилистически маркированных названий лиц –участников конфликтных коммуникативных ситуаций.

Ключевые слова: сатира, юмор, номинация, инвектива, бранная лексика, денотат, сигнификат.

NAUMOVA TETIANA. **Invectives in the humor of Ivan Franko and Vladimir Samoylenko.** The article examines swear words, or invectives, as one of the groups of expressive vocabulary which function in comic works of Ivan Franko and Vladimir Samoylenko and are outside the literary language. The use of swear and disparaging words are analyzed, accordingly, in situations of negative communication, which are a lexical and semantic field, united by the archaic-sema "abuse". The language representations of this "sema" are analyzed with the engaging of negative communication of stylistically labeled names of persons who are the participants of conflict communicative situations to the lexical-semantic field.

Keywords: satire, humor, nomination, invective, swear vocabulary, denotate, signification.